

พัฒนาการปรัชญาในอาณาจักรโรมัน

¹ ธิติพงษ์ มีทอง

¹อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
*pices_aphrodite@hotmail.com

บทคัดย่อ

ปรัชญาของโรมันมีวิวัฒนาการรากฐานมาจากปรัชญากรีกอย่างมาก สาเหตุสำคัญมาจากการที่ชาวกรีกอพยพไปสร้างอาณานิคมที่คาบสมุทรอิตาลีทางตอนใต้ในสมัยกรีกยุคมืด การอพยพในครั้งนั้นได้ทำให้เกิดการไหลบ่าของปรัชญากรีกไปยังอิตาลีอย่างมาก จวบจนกระทั่งเมื่ออาณาจักรโรมันสามารถสถาปนาอารยธรรมของตนขึ้นมา ปรัชญากรีกก็ยังคงอิทธิพลอย่างมากและเป็นปรัชญากระแสหลักที่ก่อตัวขึ้นโดยเฉพาะปรัชญาสกูลเอพิคิวเรียนกับปรัชญาสกูลสโตอิกซึ่งมีบทบาทอย่างมากต่ออารยธรรมโรมันในช่วงหลายร้อยปีที่ผ่านมา

คำสำคัญ: โรมัน เอพิคิวเรียน สโตอิก

Philosophical Evolution in Roman Empire

¹ Dhitiphong Meethong

¹Instructor of Social Studies program, Faculty of Humanity and Social Sciences, Nakhon Pathom Rajabhat University
*pices_aphrodite@hotmail.com

Abstract

The Roman philosophy evolved strongly from Greek philosophy. Important cause because of the Greek immigration to colonize the southern Roman peninsula during the Greek dark age. That migration resulted in the influx of Greek philosophy to Italy at that time. Until when Roman empire was able to establish her civilization so Greek philosophy remained also very powerful, and it was the current mainstream philosophy, especially the school of Epicurean and of the Stoic philosophy, which played a large role in Roman civilization over the past hundreds of years.

Keywords : Roman Epicurean Stoic

1. บทนำ

หลังจากที่อารยธรรมกรีกเสื่อมลงและถูกผนวกรวมเข้ากับอาณาจักรมาซิโดเนียในสมัยพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช ทว่าในที่สุดนครรัฐทั้งหมดของกรีกก็ถูกอาณาจักรโรมันยึดครอง ทำให้ชาวโรมันได้ดูดกลืนวัฒนธรรมของชาวกรีกไปโดยปริยาย ชาวกรีกจึงต้องปรับตัวให้อยู่รอดในสังคมโรมันซึ่งนักปราชญ์ได้มีแนวทางปรัชญาที่เปลี่ยนไป โดยในยุคนี้แนวคิดทางปรัชญาได้มีการปรับให้เข้ากับการปกครองของรัฐและเน้นถึงการแสวงหาความสุขส่วนตัวโดยไม่สนใจระบบสังคม นอกจากนี้ นักปรัชญาในโรมันได้ให้ความสำคัญแก่จริยศาสตร์มากกว่าศาสตร์ด้านอื่น ๆ ทั้งนี้ปรัชญาที่แพร่หลายในยุคนี้คือปรัชญาแบบเอพิคิวเรียน (Epicureans) คือการใช้ชีวิตอย่างหรรษาพุ่มเพื่อและปรัชญาแบบสโตอิก (Stoic) ที่เน้นว่าความสุขเกิดจากความสงบทางจิตใจโดยไม่เอาตัวเองไปผูกมัดกับโลกภายนอก ซึ่งปรัชญาในโรมันได้มีอิทธิพลต่อแนวคิดของชาวโรมันอย่างมาก

การเข้ามาของปรัชญาเอพิคิวเรียนและสโตอิกในอาณาจักรโรมัน

อาณาจักรโรมันมีศูนย์กลางอยู่ที่คาบสมุทรอิตาลี ชาวโรมันเป็นพวกอินโด-ยูโรเปียนซึ่งอพยพมาจากทางตอนเหนือแล้วมาตั้งถิ่นฐานในอิตาลี ต่อมาคนพวกนี้เรียกตัวเองว่า “โรมัน” ชาวโรมันได้ขยายอิทธิพลเข้าครอบครองดินแดนที่เป็นศูนย์กลางความเจริญของอารยธรรมเฮลเลนีสติก (Hellenistic culture) ซึ่งได้ล่มสลายไปเมื่อประมาณปี 146 ก่อนคริสต์ศักราช จวบจนกระทั่งต่อมาโรมันได้เปลี่ยนการปกครองแบบสาธารณรัฐโรมันมาเป็นการปกครองแบบจักรวรรดิโดยมีจักรพรรดิเป็นผู้นำสูงสุด จักรพรรดิโรมันได้แต่งตั้งข้าหลวงชาวโรมันปกครองอาณานิคมต่าง ๆ โดยตรง ทำให้สามารถควบคุมดินแดนต่าง ๆ และส่งผลให้จักรวรรดิโรมันมีอาณาเขตนับหลายร้อยปี สมัยอาณาจักรโรมันได้สร้างถนนเชื่อมระหว่างค่ายทหารกับเมืองใหญ่ ๆ เพื่อเชื่อมเมืองสำคัญเหล่านี้เข้ากับกรุงโรมจนโรมันมีคำขวัญว่า “ถนนทุกสายมุ่งสู่กรุงโรม”

ในสมัยกรีกนั้นปรัชญาของเพลโตและอริสโตเติลมีอิทธิพลต่อผู้คนชาวกรีกเป็นอย่างมาก ปรัชญาของนักปราชญ์เหล่านี้มีอิทธิพลสูงส่งมากทั้งในด้านการเมือง วิถีชีวิต แต่ต่อมาเมื่ออารยธรรมกรีกเข้าสู่ยุคเสื่อมอิทธิพลของปรัชญากรีกก็เริ่มเสื่อมถอยลงตามลำดับ สำนักปรัชญาของเพลโตและอริสโตเติลที่มีลูกศิษย์ดูแลอยู่ก็ไม่สามารถพัฒนาปรัชญาต่อจากอาจารย์ของตนได้ เพียงแต่รักษาแนวทางปรัชญาเดิมเอาไว้เท่านั้น อีกทั้งปรัชญาส นักอื่นก็ไม่ได้เสนอแนวคิดที่ต่างจากเดิม

เมื่อปรัชญากรีกเสื่อมลง ต่อมาได้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เป็นปัจจัยที่สำคัญขึ้น นครรัฐกรีกหลายแห่งได้ถูกผนวกกับอาณาจักรมาซิโดเนียในสมัยพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช ในที่สุดดินแดนทั้งหมดของกรีกก็ถูกโรมันยึดครองจนท ให้ชาวโรมันได้ดูดกลืนวัฒนธรรมของกรีกไปด้วย (Annas. 2000 : 19) ชาวกรีกจึงต้องปรับตัวให้อยู่รอดในสังคมโรมันซึ่งตัวของนักปรัชญาเองก็เช่นกัน ทั้งนี้ปรัชญาของพวกนักปราชญ์ในนครรัฐต่าง ๆ ในกรีกส่วนใหญ่มักจะเป็นปรัชญาการเมืองซึ่งเน้นการสร้างรัฐในอุดมคติ แต่มาในยุคสมัยแห่งโรมันแนวคิดทางปรัชญาได้สอนให้ปัจเจกชนปรับตัวให้เข้ากับระบอบการปกครองของรัฐสมัยนั้นและแสวงหาความสุขส่วนตัวโดยไม่ต้องสนใจระบบสังคม นอกจากนี้นักปรัชญาในยุคนี้ได้ให้ความสำคัญต่อ จริยศาสตร์ (ethics) โดยมีอภิปรัชญาไว้เพื่อให้เข้าใจจริยศาสตร์และไม่ได้เสนอทฤษฎีอภิปรัชญาขึ้นมาใหม่ ทั้งนี้ สำนักปรัชญาในโรมันที่ส าศัญญ์ในยุคนี้มีสองส านักด้วยกันคือส านักเอพิคิวเรียนและส านักสโตอิก

สำนักเอพิคิวเรียน (Epicureans) นั้นผู้ก่อตั้งสำนักนี้คือเอพิคิวรัส (Epicurus 341–270 ก่อนคริสตกาล) เขามีความเชื่อว่าโลกหน้าไม่มีอยู่จริง ความสุขมีอยู่ในโลกนี้เท่านั้น เอพิคิวรัสเกิดที่เกาะซามอสซึ่งเป็นนครรัฐหนึ่งของกรีกในแถบทะเลอีเจียน 342 ก่อนคริสต์ศักราช เอพิคิวรัสมีความสงสัยเกี่ยวกับความว่างเปล่าที่เกิดขึ้นในโลก เขาจึงพยายามที่จะหาคำตอบจนในที่สุดเขาก็พบว่า ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดจากปรมาณู (atom) เขาได้ศึกษาปรัชญาจากหลายสำนักของกรีก ณ ขณะนั้น หลังจากที่เขาได้ไปสอนปรัชญาตามเมืองต่าง ๆ จนในที่สุด 306 ก่อนคริสต์ศักราช เขาได้ตั้งสำนักปรัชญาของตนเองขึ้นที่กรุงเอเธนส์ (Jones. 1989 : 24) ก่อนที่เขาจะตั้งสำนักสโตอิก เอพิคิวรัสได้สอนลูกศิษย์ใช้การท่องจำจนทำให้สำนักนี้มีการสืบทอดมากกว่าสำนักอื่นๆ ในสมัยเดียวกัน นอกจากนี้สำนักเอพิคิวเรียนจะเน้นไปทางการปฏิบัติมากกว่าสำนัก สโตอิกของเซโน เอพิคิวรัสเป็นผู้ที่มีความคิดแบบสุขนิยมและถูกจัดอยู่ในกลุ่มสสารนิยม (materialism) โดยสำนักดังกล่าวนี้ไม่มีความเชื่อเรื่องโลกหน้า เรื่องนรก สวรรค์ แต่เชื่อว่าเมื่อคนตายไปแล้วร่างกายต้องเน่าเปื่อยผุพังไปตามกาลเวลา เมื่อเรามีชีวิตอยู่ก็ควรแสวงหาความสุขให้กับตัวเองเต็มที่มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ปรัชญาของสำนักนี้ได้แบ่งออกเป็นทั้งทางด้านตรรกวิทยา ญาณวิทยาและจริยศาสตร์

ทั้งนี้แนวคิดทางปรัชญาของเอพิคิวรัสยังแบ่งออกดังนี้ หนึ่งในด้านอภิปรัชญา เอพิคิวรัสนับเป็นนักวัตถุนิยม เพราะเขายอมรับแนวคิดปรมาณูของเดโมคริตัส (Democritus) โดยมองว่าทุกสิ่งเกิดจากปรมาณู และเมื่อตายแล้วมนุษย์ก็ดับสูญสองในด้านญาณวิทยา เอพิคิวรัสนั้นมีแนวคิดแบบประสบการณ์นิยม โดยเชื่อว่าความรู้หรือความจริงที่เรายึดถือได้นั้นมาจาก

ประสบการณ์หรือประสาทสัมผัสถึงจะมีความน่าเชื่อถือ และสามในด้านจริยศาสตร์ เขามีความคิดคล้ายกับพวกโซพิสต์โดยเขามองว่าจริยศาสตร์ไม่ใช่วิชาที่แสวงหากฎเกณฑ์ทางศีลธรรม แต่เป็นวิชาที่แสวงหาวิธีการสร้างความสุขมากที่สุดให้กับชีวิต ซึ่งมีแนวทางเป็นลักษณะแบบสุขนิยม (hedonism) โดยถือว่าความสุขเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิต มนุษย์เลือกสิ่งที่จะสร้างความสุขมากกว่าสิ่งที่จะสร้างความทุกข์ ความสุขทางใจมีค่ามากกว่าความสุขทางกาย เพราะความสุขทางกายเป็นความสุขชั่วคราวไม่นานก็เลือนหายไป หากแต่ความสุขทางใจอยู่กับมนุษย์นานเท่านาน นอกจากนี้มนุษย์ควรที่จะมีความรอบคอบในการแสวงหาความสุขของตัวเองและบางครั้งความสุขก็อาจจจะน ไปสู่ความทุกข์ แต่ทว่าความทุกข์ก็อาจนำมาสู่ความสุขในภายหลัง เอพิคิวรัสได้กล่าวไว้ว่า

“ความสุขทุกอย่างเป็นความดีในตัวเอง แต่นั่นไม่ได้หมายความว่าความสุขทุกอย่างมีค่าควรแสวงหา ในทานองเดียวกัน ความทุกข์ทุกอย่างเป็นความชั่ว แต่ไม่ได้หมายความว่าความทุกข์ทุกอย่างเป็นเรื่องที่ควรหลีกเลี่ยง” และ “หลายครั้งที่เดียวที่เราต้องสละความสุขเฉพาะหน้า เพราะเกรงว่าจะมีความทุกข์ยากตามมา และเราคิดว่าความทุกข์หลายอย่างดีกว่าความสุข ตรงที่ความทุกข์เหล่านั้นอาจนำมาซึ่งความสุขที่ยิ่งใหญ่กว่ามาให้อีก ถ้าเราทนทุกข์เฉพาะหน้านั้นได้” (Jones. 1989 : 54-55) นอกจากนี้จริยศาสตร์ของเอพิคิวรัสยังมีลักษณะเป็นพรตนิยม (asceticism) ซึ่งมีลักษณะเป็นการส่งเสริมการควบคุมตัวเอง และเพื่อแสวงหาความหลุดพ้น และการที่ชีวิตจะประสบความส ว่างได้นั้นต้องมีคุณธรรม โดยการแสวงหาความสุขด้วยวิธีชอบธรรมเป็นส ัญญ นอกจากนี้พวกเอพิคิวเรียนยังได้เน้นถึงความปรารถนาที่น้อยที่สุดซึ่งนำไปสู่ความสุข และการที่เอพิคิวรัสเน้นถึงการควบคุมตนเอง ท ำให้ปรัชญาสำนักนี้ถูกโจมตีว่า ท ำใหม่มนุษย์หมกมุ่นอยู่ในความฟุ้งเฟ้อ บางคนมีความเข้าใจผิดว่าส ำนักปรัชญาเอพิคิวเรียนเป็นพวกกามสุขนิยม (sensual hedonism)

ขณะที่สำนักสโตอิก (Stoic) นั้นผู้ก่อตั้งสำนักนี้ คือ เซโน (Zeno 334-262 ก่อนคริสตกาล) แห่งเกาะไซปรัส เซโนเป็นชาวกรีกเชื้อสายฟินีเซียนและได้เข้ามาในกรุงเอเธนส์เพื่อศึกษาปรัชญาคราเตส (Crates) แห่งสำนักไซนิคแห่งสติลโป (Stilpo) ต่อมาประมาณ 300 ก่อนคริสตกาล เซโนได้สร้างสำนักของตนเองขึ้นใกล้ประตูเมือง โดยเป็นที่มาของชื่อสำนัก คำว่าประตูเมืองตรงกับภาษากรีกว่า สโตอา (Stoa) (Annas. 2000 : 53) แนวคิดตรรกะวิทยาของพวกสโตอิกมีเนื้อหาคล้ายกับอริสโตเติล แต่ได้มีการเพิ่มเติมเข้าไปในเรื่องของทฤษฎีเกี่ยวกับต้นกำเนิดของความรู้และบรรทัดฐานของความจริง โดยมองว่าไม่มีบรรทัดฐานของความจริงที่แน่นอน ความจริงขึ้นอยู่กับความรู้สึกไม่ใช่เหตุผลที่ขึ้นอยู่กับความเชื่อของแต่ละบุคคล และพระเจ้าเป็นปัญญาอันสมบูรณ์ พระเจ้าคือเหตุผล นอกจากนี้มนุษย์ไม่มีอิสระและไม่มีเจตจ านงเสรี (Stephens. 2007 : 8)

ในด้านอภิปรัชญานั้นพวกสโตอิกเป็นพวกวัตถุนิยม และถึงจะยอมรับการมีอยู่ของพระเจ้า แต่พระเจ้าก็เป็นไฟซึ่งเป็นสสาร สโตอิกยอมรับทัศนะเรื่องไฟเป็นปฐมธาตุจากเฮราคลิตัส และนำมาผสมผสานกับแนวคิดเรื่องกัตตุภาวะ (active) และกัมมภาวะ (passive) ของอริสโตเติล และยังมีทัศนะว่าจักรวาลเกิดมาจากหลักการเบื้องต้น 2 ประการ คือกัตตุภาวะที่เป็นฝ่ายเคลื่อนไหวกระทำการและก่อสร้างสรรพสิ่งขึ้น และกัมมภาวะที่เป็นฝ่ายถูกเคลื่อนที่ หรือฝ่ายที่ถูกกระทำและถูกก่อสร้าง กัตตุภาวะหมายถึงพระเจ้าและกัมมภาวะหมายถึงสสารโดยทั่ว ๆ ไป พระเจ้าและสสารเป็นสิ่งเดียวกัน สโตอิกถือว่าไฟเป็นสิ่งแรกสุดของจักรวาล สรรพสิ่งออกมาจากไฟและกลับคืนไปสู่ไฟ พระเจ้าคือไฟ สสารก็คือไฟ ไฟที่ละเอียดประณีตจัดเป็นพระเจ้า ส่วนไฟที่หยาบจัดเป็นสสาร (Jones. 1989 : 69) ขณะที่ในด้านจริยศาสตร์ของสโตอิกนั้นเป็นแบบวิมตินิยม เพราะสอนให้มนุษย์ก าจัดความรู้สึกละกิเลสตัณหา เพื่อเข้าถึงอุเบกขาหรือความสงบทางใจซึ่งแตกต่างจากพวกเอพิคิวเรียนที่ยึดถือความสุขส ารัญ

แนวคิดเรื่องชะตากรรมมนุษย์

สำนักสโตอิกมองว่ามนุษย์มีชะตากรรมที่พระเจ้าทรงกำหนดเอาไว้แล้ว โดยมองว่าถ้าทุกอย่างไม่ถูกรอบงาด้วยชะตากรรม คาพยากรณ์ก็ไม่เป็นความจริง และทุกสิ่งที่เกิดขึ้นมาก็คือเหตุที่เกิดจากชะตากรรมซึ่งแนวคิดความเชื่อแบบนี้แตกต่างและเป็นเรื่องท้าทายจากสมัยกรีกอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดของพลาโต อริสโตเติล และเอพิคิวรัสที่มองว่ามนุษย์มีเสรีภาพในการตัดสินใจ ไม่มีอ นานาครอบง ำ กษัตติสันใจของมนุษย์ นอกจากนั้นมนุษย์ยังได้ชีวิตที่มีคุณธรรมด้วย พวกสโตอิกยังมองว่าชีวิตที่มีคุณธรรมคือชีวิตที่ดำเนินตามเหตุผล (reason) (Stephens. 2007 : 23) ทั้งนี้ปรัชญาสโตอิกและเอพิคิวเรียนได้แผ่อิทธิพลเข้ามาภายหลังจากที่กรีกตกเป็นเมืองขึ้นของจักรวรรดิโรมันโดยเฉพาะปรัชญาสโตอิกที่มีอิทธิพลอย่างสูงในโรมัน ซึ่งปรัชญาสำนักนี้ได้รับการตีความใหม่ตามแบบฉบับของชาวโรมัน ในแง่ความหมายของชีวิต หน้าที่และภาระหน้าที่ของบุคคลที่พึงมีต่อสังคมและประเทศชาติ บุคคลที่นับว่ามีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อการอธิบายปรัชญาสโตอิกให้แก่โรมันในช่วง 2 ศตวรรษแรกแห่งสมัยคริสตกาล คือ เซเนกา (Zeneca) เอพิคเตตัส (Epictetus) และจักรพรรดิมาร์คัสออริเลียส (Marcus Aurelius) ตามล าดับ

ปรัชญาสโตอิกได้ให้ความสำคัญกับคุณธรรมทั้งในด้านความประพฤติและจิตใจมากกว่าความหมายของชีวิตและวิทยาศาสตร์ สิ่งที่ปรัชญาสโตอิกนั้นแสดงให้เห็นคือความขัดแย้งภายในจิตใจ การต่อสู้เพื่อให้คุณธรรมครอบครองจิตใจและการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ (Jones. 1989 : 72) ปรัชญาสโตอิกได้มองว่า ในตัวมนุษย์มีพลังสองชนิดที่ต่อสู้กันเพื่อครอบครองความเหนือกว่า ส่วนแรกคือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเหตุผลและความคิด (Logos) และส่วนที่สองคือส่วนที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์และความปรารถนา (Pathos) ซึ่งถ้าบุคคลมีส่วนที่สองมากกว่า บุคคลนั้นก็จะแสวงหาความเพลิดเพลินและมีใจแน่วแน่ที่จะหลงใหลไปกับสิ่งเย้ายวนต่าง ๆ และในที่สุดพลังส่วนแรกก็จะทำให้พลังส่วนที่สองเกิดความปั่นป่วนวุ่นวายใจ จนในที่สุดพลังส่วนแรกก็จะกลายเป็นพลังส่วนที่สองไปในที่สุด

การที่มนุษย์จะไม่ถูกพลังพาธอส (Pathos) หลอกลวงได้นั้น มนุษย์ควรต้องเรียนรู้พื้นฐานที่สำคัญของชีวิต โดยต้องแยกแยะว่าอะไรคือสิ่งที่สำคัญที่สุดในชีวิต ซึ่งในที่นี้มองว่าสภาวะทางจิตใจ การตัดสินใจเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ซึ่งเป็นเรื่องของมนุษย์โดยแท้จริง ถ้ามนุษย์ใช้เหตุผลเป็นตัวชี้หน้า มนุษย์ก็จะมีสิทธิเสรีภาพและเป็นอิสระจากสิ่งทั้งหลายทั้งปวง สิ่งที่อยู่ภายนอกเหนือจากที่มนุษย์มีอานาชาควบคุม ไม่ว่าจะเป็นอย่างอื่นเสียงเกียรติยศ ความร่ำรวย สุขภาพ มนุษย์ไม่ควรไปให้ความสำคัญกับมันมากเกินไป การตัดสินใจจึงเป็นเป้าหมายที่แท้จริงของมนุษย์

แนวคิดนี้ได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ถึงการเป็นมนุษย์ เพราะเป็นไปได้ที่มนุษย์จะปฏิเสธอารมณ์ และความรู้สึกที่มนุษย์มีร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นอย่างอื่นมิตรภาพ ความรัก ความสูญเสีย ซึ่งเขื่อนักปรัชญาสโตอิกได้อธิบายไว้ว่าแนวคิดสโตอิกยอมรับให้บุคคลมีความรู้สึกหรืออารมณ์ได้ เพราะบุคคลนั้นถึงจะฉลาดเพียงใดก็ย่อมมีความรู้สึกเสียใจ ดีใจ หรือสงสาร และเมื่อเจอกับประสบการณ์บางอย่าง แต่คนฉลาดจะไม่ปล่อยให้อารมณ์เหล่านั้นครอบงำตนเอง และความรู้สึกก็จะมาพร้อมกระบวนการในการตัดสินใจที่จะกระทำสิ่งใดบางอย่าง แต่เขาจะหยุดไว้ที่กระบวนการคิดเพียงเท่านั้นกล่าวคือเขาจะไม่ยอมให้ความรู้สึกเหล่านั้นเข้ามาพรมแดนเข้ามาเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ หรือการกระทำของเขาโดยเด็ดขาด (Annas. 2000 : 76-77)

นอกจากนี้พวกสโตอิกได้มองว่า มนุษย์มิได้เกิดมาเพื่อแสวงหาความสุขหรือความสะดวกสบายแต่มนุษย์จำเป็นต้องยอมทนทุกข์กับการปฏิบัติตามสิ่งที่ถูกต้อง และการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ต้องเป็นไป อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ เหตุผลหรือความดี และที่สโตอิกมองว่าชีวิตความเป็นอยู่อย่างมีอิสระ จากอารมณ์ความรู้สึกหรือตัณหาต่าง ๆ มนุษย์พยายามต่อสู้เพื่อเข้าถึงความสงบภายในใจที่เรียกว่า “ธรรมชาตินิยม” (Natural Law) ความเชื่อในเรื่องการดำรงชีวิตซึ่งสอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งมีความเสมอภาคกัน โดยไม่จำกัดเชื้อชาติหรือเผ่าพันธุ์ สร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ และได้ทำให้เกิดการสร้างความแตกต่างระหว่างชนชั้น เช่น ทาสย่อมแตกต่างจากเสรีชน พวกทาสที่เป็นเชลยจากสงคราม คือคนที่ไม่ใช่ชาวโรมันโดยกานิตบางครั้งก็มองว่าไม่ใช่มนุษย์อีกด้วย ทว่าให้คนพวกนี้ไม่มีสิทธิตามกฎหมาย ไม่มีความรู้สึกที่จะนึกคิดอะไร ซึ่งแนวคิดเรื่องทาสนี้บางทีก็ถูกยกไปให้ความหมายเหมือนกับผู้หญิงที่ไม่ใช่เหมือนกับผู้ชาย

ปรัชญาสโตอิกได้เข้ามาเปลี่ยนแปลงความคิดโดยมองว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มีรากฐานจากตรรกะ (Logos) ซึ่งเป็นตัวกำหนดลักษณะของบุคคล ทว่าให้มนุษย์มีความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นอย่างอื่นด้านสังคม เพศ เชื้อชาติ ภาษา ดังนั้น ทาสที่ทุกคนมองว่าไม่ใช่มนุษย์เป็นสิ่งที่ดี หากแต่เป็นเพื่อนมนุษย์เหมือนกันกับทุกคนชั้น นอกจากนี้ในเรื่องของอำนาจสูงสุด ซีเซโรนักปรัชญาสายสโตอิกยังได้กล่าวว่า “มีการปกครองของรัฐบาลทั้งหลาย และการกระทำของผู้ปกครองทั้งหลายจะพากันวินิจฉัยวัดกันโดยอาศัยรากฐานบทบัญญัติแห่งกฎนี้” คาสอนเช่นนี้จึงเป็นความเชื่อในเรื่องหลักสากลนิยม (Cosmopolitan Philosophy) ไม่ให้ยึดติดในเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ หรือศาสนา นอกจากนี้ปรัชญาสโตอิกยังสอนให้คนมีจิตใจกว้างขวางและยอมรับเรื่องความเสมอภาคของมนุษย์ทุกคน รวมทั้งเรื่องความเป็นสากลของกฎหมายธรรมชาติ ซึ่งเป็นแนวคิดแบบรัฐแห่งโลก (World – State) หรือ โลกนิยมโดยที่มนุษย์ทุกคนจะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและเป็นธรรม (Annas. 2000 : 106)

ในสังคมโรมันสำนักสโตอิกดูเหมือนจะได้รับความนิยมจากชนชั้นสูงของโรมันมากกว่าสำนักเอพิคิวเรียนที่พวกกรีกนิยมชมชอบ ซึ่งสำนักเอพิคิวเรียนไม่ค่อยที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องกับสังคมและการเมือง ในขณะที่สำนักสโตอิกกลับเข้าไปขยายอิทธิพลกับชนชั้นปกครองจนได้รับอิทธิพล ไม่ว่าจะเป็นอย่างอื่นนักปรัชญาคนสำคัญ มาร์คุส เฮอร์ลุส แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อคริสต์ศาสนาเข้ามามีอิทธิพลในจักรวรรดิโรมัน สำนักสโตอิกก็ได้อ่อนแอลงและค่อย ๆ เสื่อมอำนาจลง แต่พวกที่โจมตีก็ได้รับอิทธิพลไปด้วย (Jones. 1989 : 44)

ปรัชญาเอพิคิวเรียนและสโตอิกที่มีอิทธิพลในโรมัน

ทัศนะของเอพิคิวริสมองว่าไม่เชื่อโลกหน้า ความสุขมีอยู่ในโลกนี้เท่านั้นจึงทำให้เห็นถึงการใช้ชีวิตที่ทรูหราฟุ่มเฟือยของผู้นับชาวโรมันที่สนองต่อปรัชญาของเขา โดยเฉพาะชนชั้นสูงของชาวโรมันและผู้มีฐานะที่มั่งคั่งที่ใช้ชีวิตอย่างฟุ่มเฟือยทรูหรา ไม่ว่าจะเป็นการสร้างคฤหาสน์ที่โอ้อ่า ทรูหรา สุขสบาย มีสิ่งบาเรอความสะดวก สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงความทรูหรา

พุ่มเฟื่อยของชาวโรมัน ได้แก่ การอาบน้ำ ในช่วงแรกชาวโรมันจะไปอาบน้ำ ในแหล่งน้ำที่รัฐได้จัดไว้ให้ ต่อมาเมื่อโรมันได้พัฒนาเป็นอาณาจักรการอาบน้ำก็ได้รับความนิยมมากขึ้น ซึ่งคนที่ใช้ชีวิตอยู่ในช่วงนั้นได้บันทึกไว้ว่าสถานที่อาบน้ำพบได้มากมายในกรุงโรม ด้วยความที่ชีวิตหรูหราของชาวโรมัน ทำให้สถานที่อาบน้ำ ได้เพิ่มความหรูหรามากขึ้น โดสถานที่อาบน้ำสาธารณะที่ดีที่สุด เรียกว่า Thermae มีทั้งห้องร้อน (Laconicum) ห้องอาบน้ำร้อน (Caldarium) ห้องเย็น (Tepidarium) และห้องอาบน้ำเย็น (Frigidarium) ซึ่งชนชั้นสูงหรือผู้มีอันจะกินมักจะสร้างไว้บริการผู้คนตามหัวเมืองและสร้างไว้ที่บ้านของตนเอง จนมี คากล่าวว่า “การอาบน้ำ ี่ร้อน ผู้หญิงมักชักพาไปในทางชั่วเสมอ แต่มันก็ทำให้ชีวิตเป็นชีวิต”

ในขณะที่ปรัชญาสโตอิกนั้นชาวโรมันได้รับแนวคิดของพวกสโตอิกจนนำไปสู่การสร้างกฎหมายบ้านเมืองของชาวโรมัน โดยมีซีเซโร (Cicero) นักคิดคนสำคัญที่นำกฎหมายไปปรับใช้ในสังคมโรมัน และเขาเป็นผู้กล่าวเกี่ยวกับกฎหมายไว้ว่า กฎหมายที่แท้จริง คือ กฎหมายที่ถูกต้อง เป็นนิรันดร์ และถูกต้องเสมอในทุกที่ทุกเวลา (Cosmopolitanism) (Stephens. 2007 : 88) นอกจากนี้ในสมัยนี้ยังเกิดประมวลกฎหมายที่สำคัญขึ้น ซึ่งก็คือ ประมวลกฎหมายของพระเจ้าจัสติเนียน(Corpus Juris Civilis)

นอกจากนี้พัฒนาการของระบบกฎหมายของโรมันได้พยายามปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของโรมัน ซึ่งเมื่อโรมันได้ขยายดินแดนอาณาเขตเพิ่มมากขึ้น ทำให้กฎหมายที่มีอยู่ไม่ครอบคลุมพื้นที่ และชนชาติอื่นที่ไม่ใช่โรมันที่เข้ามาอาศัยในโรมันต่างก็มีกฎหมายเป็นของตนเอง ดังนั้นผู้ปกครองโรมันจึงต้องสร้างหรือปรับปรุงกฎหมายใหม่ โดยให้กฎหมายนี้มีพื้นฐานอยู่บนหลักการแห่งความเสมอภาค และมีเหตุผลพอที่จะเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป (Jones. 1989 : 127) การปรับปรุงกฎหมายของโรมันได้รับอิทธิพลจากปรัชญาสโตอิก ที่ว่าด้วยภราดรภาพของมนุษย์ ทั้งนี้รวมทั้งอิทธิพลของความเชื่อที่ว่า มนุษย์ทั่วไปแม้จะมีข้อแตกต่างกันมากมายสักเพียงใดก็สามารถเข้าใจธรรมชาติ และปฏิบัติให้สอดคล้องกับกฎธรรมชาติได้ ดังนั้น คณะลูกขุนผู้ร่างกฎหมายของโรมัน จึงพยายามค้นหาหลักการของกฎแห่งธรรมชาติที่จะถูกต้องเพื่อใช้เขียนกฎหมายประจำ ชาติของดินแดนโรม

กฎหมายที่สร้างขึ้นใหม่นี้จะมีลักษณะใกล้เคียงกับกฎธรรมชาติ จนสามารถวางอยู่และใช้ได้ไปตลอด ข้อความในกฎหมายดังกล่าวได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า “คนมีลักษณะร่วมกันทุกหนทุกแห่ง แม้จะมีข้อแตกต่างกัน ก็จะมีชาติใดเล่าที่ไม่รักษา มารยาทที่ดี ความเมตตา กรุณา ความรู้คุณและความระลึกถึงคุณที่ได้รับ จะมีชนใดเล่าที่ไม่เกลียดชังคนแล้ว คนโหดร้าย และคนไม่รู้คุณ” โดยแนวคิดนี้ก็นำมาจากปรัชญาสโตอิก โดยมองว่า “ใคร” ย่อมไม่สำคัญเท่ากับตนคือ “อะไร” กล่าวคือ ถ้าคน ๆ หนึ่งดีก็ย่อมไม่แตกต่างอะไรเลย ไม่ว่าเขาคนนั้นจะเป็นชาวกรีกหรือชาวป่าเถื่อน จะเป็นทาสหรือเสรีชน จะร่ำรวยหรือยากจน เพราะปรัชญาสโตอิกเห็นว่า คน ๆ หนึ่งต้องไม่พึงวัดกันด้วยฐานะที่สัมพันธ์กับคนอื่น แต่วัดด้วยสิ่งที่เขาเป็นอยู่ในฐานะบุคคล กฎหมายโรมันนี้จึงกล่าวได้ว่าเป็นความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ของอารยธรรมตะวันตก เพราะเป็นกฎหมายที่สร้างขึ้นจากหลักยุติธรรม เสมอภาค และเหตุผล กฎหมายเหล่านี้มีเนื้อความที่สอดคล้องกันและไม่มีความขัดแย้ง กฎหมายจึงมีลักษณะที่พยายามครอบคลุมปัญหาทุกด้าน สามารถปรับใช้ได้ทุกสถานการณ์ (Stephens. 2007 : 65)

สรุป

จากอิทธิพลของปรัชญาในโรมันทำให้เห็นว่า ปรัชญาในโรมันจะถูกนับถือในหมู่ปัญญาชนและชนชั้นสูงเท่านั้น และคนทั่วไปยังคงนับถือภูตผีหรือแบบฉบับดั้งเดิมของโรมัน รวมทั้งลัทธิแห่งความลึกลับของตะวันออกซึ่งแพร่หลายในโรมัน ไม่ว่า จะเป็น ลัทธิมิทราของเปอร์เซีย ไอซิส และเซราปีสของอียิปต์ การนับถือพระแม่เจ้าของเอเชียไมเนอร์ ด้วยเหตุนี้แนวคิดของปรัชญาในโรมัน จึงมีลักษณะที่เป็นนามธรรม ทำให้เข้าใจยากต้องอาศัยภูมิปัญญาในการเข้าใจ ซึ่งคนทั่วไปไม่ได้ให้ความสนใจมากนัก แต่มักจะสนใจแนวคิดที่เข้าใจและปฏิบัติได้อย่างง่าย ๆ ที่ให้ความหวังในการที่จะมีชีวิตอยู่ ไม่ในชีวิตนี้ก็โลกหน้า ซึ่งแนวคิดแบบนี้เป็นแนวคิดลึกลับที่อยู่ใฝ่ตะวันออก

เอกสารอ้างอิง (References)

- Annas, Julia. (2000). *Voices of Ancient Philosophy: An Introductory Reader*. Oxford University Press.
- Jones, Howard. (1989). *The Epicurean Tradition*. New York: Routledge,
- Warren, James (ed.) (2009). *The Cambridge Companion to Epicureanism*. Cambridge: Cambridge University Press,

- Wilson, Catherine. (2008). **Epicureanism at the Origins of Modernity**, New York: Oxford University Press,
- Zeller, Eduard; Reichel, Oswald J., (1992). **The Stoics, Epicureans and Sceptics**, Longmans, Green, and Co.,
- Sellars, John, (2006). **Stoicism** (Berkeley: University of California Press,
- Stephens, William O., (2007). **Stoic Ethics: Epictetus and Happiness as Freedom**. London: Continuum.
- Strange, Steven (ed.), (2004). **Stoicism: Traditions and Transformations**. Cambridge: Cambridge Univ. Press,